

Magdalena Hermanowicz

"Pisma apokaliptyczne i testamenty : Apokryfy Starego Testamentu", Marek Parchem (red.), Kraków-Mogilany 2010 : [recenzja]

Studia Theologica Varsaviensia 49/2, 235-237

2011

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Marek P a r c h e m (red.), *Pisma apokaliptyczne i testamenty*, „Apokryfy Starego Testamentu” t.2, Kraków – Mogilany: The Enigma Press, 2010, ss. 564.

Od końca lat '90 w Polsce prowadzone były intensywne badania nad tekstami zaliczanymi do zbiorów pism apokryficznych. Spowodowane było to znacznym wzrostem zainteresowania takim rodzajem literatury zarówno wśród specjalistów wywodzących się ze środowisk akademickich, jak i wśród osób chcących poprawić własne rozumienie treści ksiąg Pisma Świętego poprzez poszerzanie znajomości wielopłaszczyznowego kontekstu ich powstania. Jedną z odpowiedzi na takie, w pewnym sensie społeczne, zapotrzebowanie jest książka pt. *Pisma apokaliptyczne i testamenty* zredagowana przez Marka Parchema. Książka ta jest dziełem zbiorowym, w którym autorzy przedstawiają poszczególne pisma najpierw przybliżając czytelnikowi szczegółowe informacje na temat okoliczności ich powstania, a następnie prezentując własny przekład tekstów z języków oryginalnych. Dobór zaprezentowanych w książce pism nie jest przypadkowy - autorzy wybrali i opracowali te teksty, które nie zostały dotychczas przetłumaczone na język polski i opatrzone komentarzem w żadnej innej pracy wydanej w kraju. W zamyśle autorów cel powstania zbioru jest dwojaki: lektura książki ma zachęcać do zgłębiania wiedzy o literaturze międzytestamentalnej oraz do rozwoju dalszych badań nad kontekstem religijnym i społeczno-kulturowym powstania ksiąg Starego i Nowego Testamentu.

Książkę otwiera *Spis treści* (s. 7-8), *Przemowa* (s. 9-11), *Noty o autorach* (s. 12-14) oraz *Wykaz skrótów* (s. 15-20). Całość pracy składa się z *Wprowadzenia do apokaliptyki*, którego autorem jest redaktor całej książki – M. Parchem, (ss. 21-114) oraz opracowań dwunastu dokumentów żydowskich przygotowanych przez różnych autorów (s. 117-516). Książkę zamyka *Indeks źródeł*, podzielony na: *teksty biblijne i pozabiblijne* (s. 517-552), *Indeks autorów* (s. 553-560) a także streszczenie w języku angielskim (s. 561-564).

We *Wprowadzeniu do apokaliptyki* bardzo obszernie omówione zostały wszystkie zagadnienia związane z problematyką żydowskich tekstów zaliczanych do gatunku pism apokaliptycznych i testamentów. Po przedstawieniu definicji apokaliptyki i odróżnieniu jej od eschatologii apokaliptycznej i apokaliptycyzmu poruszone zostały kwestie związane z pochodzeniem tego gatunku literackiego. Wyszczególniając najważniejsze cechy pism należących

do tego gatunku porównano je najpierw z cechami tradycji (prorockiej i mądrościowej) występujących na kartach Pisma Świętego, a następnie z tradycjami nawiązującymi do mitycznej literatury starożytnego Bliskiego Wschodu. Badania nad tekstami apokaliptycznymi potwierdziły, że znajdują się w nich liczne odniesienia i nawiązania do różnych źródeł pozabiblijnych, w tym, między innymi, do zabytków literatury o rodowodzie mezopotamskim, kananejskim, perskim, egipskim i greckim. Powodem czerpania inspiracji z tekstów powstałych w kręgach obcych zarówno kulturowo, jak i cywilizacyjnie, żydowskim autorom pism apokaliptycznych była zmiana sytuacji społeczno-politycznej w okresie hellenistycznym i rzymskim. W całym, bardzo obszernym zbiorze pism apokaliptycznych dokonano jasnego ich podziału wyróżniając dwa zasadnicze typy: apokalipsy historyczne i apokalipsy z podróżą pozaziemską. Drugi rodzaj apokalipsy podzielono ponadto na trzy podgrupy, które dodatkowo zawierają przegląd historii, kosmiczną i/lub polityczną eschatologię oraz eschatologię indywidualną.

Pierwsza część omawianego tu dzieła zbiorowego zawiera wszystkie najważniejsze informacje wprowadzające odnoszące się do całego zbioru pism apokaliptycznych, które umożliwiają czytelnikowi zdobycie nowych informacji oraz usystematyzowanie dotychczas posiadanej na ten temat wiedzy.

W części drugiej w bardzo przystępny sposób opisano wybrane *Pisma Apokaliptyczne*, wśród których znalazły się: *Traktat Sema* (oprac. J. Pudelko, s. 117-131) i *Apokalipsy: Sofoniasza* (oprac. A. Kuśmirek, s. 134-168), *Barucha grecka* (oprac. M. Parchem, s. 169-199), *Adama* (oprac. A. Kuśmirek, s. 201-228), *Eliasz* (oprac. A. Kuśmirek, s. 229-280) oraz *Daniela* (oprac. M. Parchem, s. 281-301). Tłumaczenie każdego z tekstów poprzedza krótkie wprowadzenie, w którym przybliżono ogólne informacje o prawdopodobnych okolicznościach jego powstania. Uwzględnione zostały tam dane odnoszące się do badań nad językiem oryginalnym, w którym sporządzano pierwotną wersję rękopisu. Dowodzenie w tej kwestii często oparte jest na różnych przesłankach zawartych w starożytnych i wczesnośredniowiecznych przekładach tekstu, które zawierają liczne odniesienia (np. obce kulturowo słowa, błędy gramatyczne) wskazujące na to, że pierwotnie dany tekst spisany był w innym języku niż jego kopie i odpisy zachowane do naszych czasów. Przymuszczalnie większość z omawianych w książce tekstów (poza *Traktatem Sema*, który pierwotnie zredagowany został w języku aramejskim) powstała w języku greckim. W informacjach wstępnych dużo uwagi poświęcono zaprezentowaniu najbardziej popularnych hipotez dotyczących daty i miejsca powstania danego tekstu, a także omówieniu jego formy literackiej i przesłania teologicznego. Ostateczne i jednoznaczne rozstrzygnięcie kwestii spornych dotyczących języka, czasu i miejsca powstania tekstów utrudnia fakt,

że wiele fragmentów żydowskich pism apokaliptycznych nosi ślady licznych poprawek i uzupełnień wprowadzonych do pierwotnego tekstu przez kopiistów oraz redaktorów wczesnochrześcijańskich. Poznanie skali zmian i ich wpływu na wymowę poszczególnych pism ułatwia fakt, że każdy z umieszczonych w książce tekstów opatrzony został notami uwzględniającymi różne warianty tłumaczenia miejsc problematycznych oraz obszernymi komentarzami historyczno- kulturowymi.

Trzecia część książki, skonstruowana według tego samego wzoru co poprzednia, zawiera informacje wstępne, przekład i komentarz do zbioru pism nazywanych *Testamentami*. Zaprezentowano w niej sześć pism, czyli *Testamenty: Mojżesza* (oprac. M. Parchem, s. 305-340), *Hioba* (oprac. W. Linke, s. 341-392), *Salomona* (oprac. J. Kręcidło, s. 393-451), *Izaaka* (oprac. A. Kuśmirek, s. 453-481), *Jakuba* (oprac. A. Kuśmirek, s. 483-502) i *Adama* (oprac. J. Pudełko, s. 503-516). W tradycji żydowskiej obszernie rozwijano znane z ksiąg Starego Testamentu epizody, które miały miejsce w życiu patriarchów i szczególnie zasłużonych mężów narodu. Za pośrednictwem testamentów kontynuowano opowieści o dalszym życiu i okolicznościach śmierci najwybitniejszych przedstawicieli narodu wybranego, a także ich rozważania i myśli na temat przyszłości Izraela. Wiele wskazuje na to, że autorzy starotestamentalnych ojców narodu i proroków wykorzystywany był dla przekazania ludziom współczesnym autorom pism ściśle określonych poglądów religijnych i wzorców zachowań. Jeden z podstawowych celów autorów tych pism zawarty został w *Testamencie Salomona* 26,8: „ten mój testament napisałem, abyście wy, którzy słuchacie, modlili się i byście bardziej zważali na rzeczy ostatnie, a nie pierwsze. Aby w końcu znaleźli łaskę na wieki”. Naród wybrany miał pozostać wierny przymierzemu zawartemu z Bogiem, wystrzegać się bałwochwalstwa dbając o czystość kultu i zabiegać o pozyskanie zbawienia.

Na zakończenie prezentacji każdego z omawianych w książce pism, autorzy biorący udział w jej powstaniu, zamieścili bogatą bibliografię, uwzględniającą wydanie i tłumaczenia testów oraz opracowania, które ukazały się zarówno po polsku, jak i w językach obcych.

Książka stanowi doskonałe wprowadzenie do literatury międzytestamentalnej. Warto zapoznać się z tą pozycją, by pogłębić rozumienie treści ksiąg Pisma Świętego oraz znajomość religijnego, kulturowego i politycznego podłoża działalności redaktorów wywodzących się ze środowisk żydowskich i wczesnochrześcijańskich.